<https://doi.org/10.31874/2520-6702-2021-11-1-201-210>

УДК 17.022.1:378.035.91– 057.875

Олександр Поліщук, Олена Поліщук

Аксіологічні особливості формування лідерських якостей у процесі здобуття вищої освіти

Анотація

На основі проаналізованої літератури встановлено, що в житті суспільства важливу роль відіграють лідери. Джерела продемонстрували, що кожному періоду розвитку суспільства властиві свої лідери. Така відповідність зумовлена тим, що лідери володіють тими якостями, які хоче бачити суспільство, соціальна група чи колектив. Використання методів аналізу філософської, психологічної та дотичної до теми літератури, феноменологічного, діалектичного методу, систематизації, узагальнення, гіпотетично-дедуктивного моделювання дали можливість встановити, що лише частина якостей є інстинктивними і орієнтуються на самозбереження, самореалізацію тощо, але є якості, що набуваються протягом навчання у закладі вищої освіти, у своєму поєднанні вони формують лідера не лише в громадській, професійній, політичній сфері, а й у житті. Враховуючи інформаційний період розвитку суспільства, його відкритість і невизначеність вимагає від людини бути лідером. Сформувавши власне «Я», оволодівши загальнолюдськими і професійними цінностями розвинувши лідерські якості, людина вступає у вир професійного життя, входить у соціальну професійну групу, з якою почала себе ідентифікувати ще у період оволодіння професією. Особливу увагу звернуто на студентське самоврядування, у якому, відповідно до чинного законодавства, створені всі умови для розвитку лідерських якостей, що провокуються такими цінностями як життя, людина, справедливість, свобода, відповідальність. Орієнтування на ці та інші цінності сприяють розвитку наступних якостей: ініціативність, творчість, товариськість, комунікабельність, чуйність, професіоналізм, ерудованість, відповідальність, уміння прогнозувати свої дії і передбачати їх наслідки. Розвинувши ці якості, здобувач освіти стає готовий до життєвих викликів, здатен вести за собою соціальну групу, брати на себе відповідальність за прийняті рішення тощо. Тобто лідер, який формується сьогодні у закладах освіти, готовий до організації колективної дії для досягнення поставленої мети і оволодіння тими цінностями, що потрібні соціальній групі, колективу, соціуму.

201

Ключові слова: *цінності, лідерські якості, людина, життя, філософія освіти, студентське самоврядування, заклад вищої освіти, освітні дисципліни.*

Вступ

В умовах глобалізації та євроінтеграції, перехід до ринкової економіки, чималої невизначеності у відкритому і не до кінця вивченому просторі вимагає від суспільства лідерів нової формації, які б відповідали вимогам інформаційної епохи розвитку, орієнтувалися на цінності такого суспільства. У такій постановці питання йдеться не стільки про політичне лідерство, як про лідерство в усіх сферах зайнятості. Адже зміна системи управління, входження у час суцільних реформ, модернізація сфер зайнятості, запровадження виборності в інституті управління, впровадження ринкових відносин, зміна ціннісних пріоритетів спонукає суспільство до формування людини з новими лідерськими якостями, яка не лише була б управлінцем-виконавцем, а людиною, яка б володіла наступними лідерськими якостями:

вміння прогнозувати і моделювати ситуації, випереджаючи час – передбачати, критично оцінювати наслідки, знаходити вихід у ситуаціях, що на перший погляд, видаються для простої людини безвихідними, створювати партнерські відносини, бути наполегливим у досягненні поставленої мети, вміти працювати в команді, вміти ставити цілі та конструювати шляхи їх досягнення, встановлювати продуктивні відносини з іншими людьми тощо, тобто людини-провідника. Усе перераховане актуалізує питання формування лідерських якостей у підростаючого покоління на рівні індивідуальних феноменологічних особливостей у період здобуття вищої освіти у закладах освіти.

Говорячи про формування лідерських якостей та аксіологічні особливості, варто звернути увагу на те, що порушена тема має міждисциплінарний підхід – філософія, політологія, психологія, педагогіка тощо, тобто ті дисципліни, що відносяться до таких галузей, як освіта/педагогіка, гуманітарні та менеджмент.

У філософії питаннями лідерства, цінностей цікавилася чимало дослідників, погляди яких відображали етапи розвитку суспільства та ті вимоги, яке ставило суспільство перед лідерами. Наприклад, представники античної філософії: Демокріт (героєм може бути думаюча людина, філософ), Сократ (виділив такі якості, як розум, мудрість, чесність і справедливість), Платон (у своїй соціально-політичній парадигмі виділяв такі якості: виховання, хоробрість, розум), Аристотель (виділив такі якості, як розум, здатність приймати рішення, доброзичливість, мудрість, гуманність, непідкупність, розсудливість). Отже, в античний період розвитку суспільства основна перевага надавалася таким якостям лідера, як розум, мудрість, героїзм, непідкупність, а цінностями були раціоналізм, життя, повага, чесність, справедливість. Це ті якості та цінності, що властиві правителям держав, тобто мають ознаки політичного лідерства й сприяють ціннісній орієнтації на владу.

У період середньовіччя Фома/Тома Аквінський, розглядаючи лідерські якості, доповнив античних мислителів такими якостями рішучість і послідовність заповідям Бога. Цінністю у такому суспільстві є покірність і самопожертва.

Епохи Відродження і Нового часу перед суспільством сформували нові вимоги до лідерських якостей: мудрість, справедливість, поміркованість, передбачливість і опіка (Е. Роттердамський); державні цілі повинні переважати над особистісними, стратегія над тактикою, мудрість (Н. Макіавеллі); володіти силою і правом на її використання (Т. Гоббс); повинен вміти підкоряти серця, а не плутати розум (Ш. Монтеск'є); лідер повинен володіти здібностями, що допомагають формувати добрих громадян, відданих друзів, які ненавидять бунт і тиранію, захоплюються прагненням до суспільного блага (Ф.-М. Вольтер); ідеал лідера – це історична особистість, герой, що усвідомив своє призначення, вклав усю енергію у досягнення мети й у всіх ситуаціях керується інтересами і благом нації (Г. Гегель); лідер має володіти надлюдськими якостями, поєднуючи у собі людське і тваринне, відбувається модернізація лідерів-героїв (Ф. Ніцше). У цей період розвитку цінністю стає сама людина.

У XX-XXI ст. представлено чимало різноманітних підходів до вивчення лідерських якостей та самих лідерів, в основі цих напрацювань покладені дослідження М. Вебера, який запропонував світові наступну класифікацію: традиційні лідери, харизматичні лідери, раціонально-легальне лідерство та бюрократичне лідерство. В її основі закладені якості, якими володіє представник тієї чи іншої групи. Напрацювання М. Вебера стали підґрунтям різних психологічних теорій. Отже, проблема лідерських якостей та ціннісних орієнтирів є чи не однією з найважливіших проблем філософії, особливо в часи суспільних змін та зміни самої історії.

Продовжуючи огляд дослідження визначеної проблеми, доводячи її міждисциплінарний статус, звернемося до психології та запропонованих нею концепцій дослідження цього феномена. Починаючи з початку XX ст., у психології відбувалося переосмислення концепцій, запропонованих філософією, зокрема тих, що спрямовані на владу. Розглядалися ті якості, що допомагали лідеру досягти мети управління і допомагають йому впливати на колектив чи організацію (Bass, Stogdill, 1990). У другій половині XX ст. психологія почала більше уваги приділяти не лише якостям, якими має володіти лідер, а й умінням якими як він може мобілізувати, мотивувати й іншим чином впливати на продуктивність своїх послідовників, при цьому сприяти й їх особистим досягненням (Kouzes, Posner, 2003).

У цьому контексті варто звернути увагу на дослідження М. Вижви. Дослідивши сучасні теорії лідерства, вона прийшла до висновку, що у XXI ст. сучасні теорії лідерства інтегрували переваги традиційних теорій лідерства, врахували всі сторони та рівні діяльності лідера, а також звернули увагу на зміну позиції лідера у колективі від формальної статутної до неформальної гнучкої відповідно до світових реалій сьогодення (Вижва, 2020: 9-26).

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що питання формування лідерських якостей з позиції історії, часу і аксіології є надзвичайно актуальним. А кожна наступна теорія є продовженням попередньої, відображаючи аксіологічну складову. Адже саме цінності дають можливість визначити період і ступінь суспільного розвитку. Варто зауважити, що кожному суспільному періоді розвитку властиві свої цінності, але є й ті, які мають загальний характер.

Методи та/або методика дослідження

Для дослідження були використані наступні методи: аналізу філософської, психологічної та дотичної до теми літератури, феноменологічний, діалектичний метод, метод систематизації, узагальнення, гіпотетично-дедуктивного моделювання.

Результати дослідження

Аналіз літератури засвідчив, що тема лідерських якостей, їх цінностей у більшості своїх випадків мав пряме відношення до влади. Це зумовлено боротьбою за владу. Однак, ситуація змінилася у XX ст., де лідерство розширило свій спектр, і на перехідному етапі ще мало відношення до сфери менеджменту, але з часом лідери почали визначатися і в професійній діяльності, особливо стало це помітно в період ринкових відносин. Звернення до нормативно-правових актів сучасності засвідчило актуалізацію проблем формування лідерських якостей, зокрема у вищому закладі освіти, під час оволодіння тією чи іншою спеціальністю, професією. Мова йде про формування людини, котра матиме, як зазначає В. Карманенко, визнання й авторитет у групі і яку група уповноважить приймати рішення у важливих ситуаціях, бути організатором діяльності групи і регулювати відносини в ній (Карманенко, 2019: 4-5). Таке розуміння лідера інформаційного суспільства характеризується суб'єктивною стороною – бути здатним, готовим і вміти впливати на соціальну групу, колектив, нести відповідальність за свої дії та дії групи, що визначила його лідером і почала себе ідентифікувати з діями лідера. Характеристика суб'єктивної сторони зумовлена ціннісними орієнтирами, серед яких основне місце відводиться життю, свободі, повазі, гуманізму, толерантності тощо.

Звертаючись до особливостей формування та розвитку лідерських якостей і ціннісних орієнтирів лідера, вважаємо за доцільне звернутися до освіти, а особливо до вищої. Така апеляція до цього інституту зумовлюється з однієї сторони психологічними особливостями формування свідомості та становлення «Я», а з іншої – зміною філософії освіти, що спрямована

на формування світогляду в центрі якого знаходиться «Я». Ще однією особливістю є специфічна комунікація, зокрема освітня. Адже, на переконання М. Бойченка, освітня комунікація якраз і є тою сферою, тим плавильним тиглем для функцій, у якому учасники цієї комунікації при вирішенні конкретних освітніх завдань сприяють свідомо чи мимовільно зустрічам, конфліктам, зчепленню і набуттю чіткості гешталту різного роду функцій. Саме у освітній комунікації отримують шанс нові найнесподіваніші союзи функцій, так само, як зазнають краху інші, здавалося б століттями і тисячоліттями перевірені подібні союзи. Саме у освітній комунікації зустрічаються ті соціальні практики, які, як правило, залишаються самі по собі автономними і недоступними для критики і нового раціонального дизайну. Питання завжди полягає у мірі ціннісної зрілості учасників освітньої комунікації та рівні їхньої функціональної компетентності. Разом ці дві вимоги до учасників освітньої комунікації складають основні параметри освітньої культури, яка може мати численні і розмаїті соціокультурні прояви (Бойченко, 2017: 232-240).

Сучасна система освіти базується на компетентнісному підході, що передбачає вміння застосовувати знання, уміння і навички на практиці. Оволодіння загальними і професійними компетентностями передбаченими освітніми стандартами перегукуються з дескрипторами національної рамки кваліфікації. У цьому документі відображені окремі дескриптори, що змушують здобувача освітнього ступеня засвоювати ціннісні орієнтири та провокувати внутрішні мотиви бути лідером у свої сфері. Так, наприклад: п'ятому рівню, якому відповідає диплом освітнього ступеня фахової передвищої освіти, властиві такі лідерські якості як: вміння розв'язувати складні спеціалізовані задачі, планування, організація у сфері професійної діяльності (фаховий молодший бакалавр); шостому рівню, що відповідає першому (бакалаврському) рівню вищої освіти властиві наступні лідерські якості: управління складною діяльністю, спроможність нести відповідальність, організація та керівництво професійним розвитком осіб та груп; сьомому (магістерському) рівню відповідають ті самі властивості, що є ідентичними для п'ятого і шостого рівнів, лише для сьомого вони розглядаються дещо ширше й додаються ще й інші дескриптори - вміння самостійно проводити дослідження, розв'язувати складні задачі, проблеми з урахуванням нести соціальну та етичну відповідальність, управління робочими процесами, нести відповідальність за внесення до професійних знань і практик та/або оцінювання результатів діяльності команд і колективів (Національна рамка кваліфікацій, 2021).

Проаналізовані дескриптори відображають безпосередні властивості лідерських якостей, якими має оволодіти здобувач того чи іншого ступеня вищої освіти. Ці дескриптори також відображені у компетентностях державних стандартів. Але варто зазначити, що наведені приклади мають лише узагальнений підхід до формування професійних лідерських якостей здобувачів освітнього ступеня. Більш детально вони відображаються у робочих навчальних програмах освітніх компонентів, в яких ілюструється увесь спектр професійних програмних результатів навчання, що має засвоїти здобувач. Формування професійних лідерських якостей, відображених у дескрипторах, є необхідною умовою ринкових відносин у глобалізованому світі. Адже сучасний стан та тенденції розвитку вимагають різнопланової соціальної взаємодії у бутті людини, що спрямована на досягнення чітко визначеної мети, а це неможливо без активізації людського ресурсу і лідерських якостей.

Зазначену думку підтверджують дослідження О. Романовського, В. Михайличенко, Т. Гури, які, звернувшись до напрацювань З. Гапоноук, Б. Головешко, В. Локшін, О. Яценко та інших прийшли до висновку, що в структурі професійно-важливих якостей і умінь майбутнього фахівця на передній план сьогодні виступає його здатність проявляти лідерські якості в різних

аспектах соціальної і професійної діяльності (Романовський, Михайленко, Гура, 2019: 107–117), тобто вміння себе проявити. Наявність і розвиток лідерських якостей є важливою умовою вдосконалення людини, вони виступають наслідком першопричинних ціннісних орієнтирів мотиваційної складової, що є внутрішньою енергією, і спонукають до дії людину. Але, щоб виявити ці якості мають бути створені спеціальні умови. Такі умови забезпечує освітній процес закладів вищої освіти у який включається людина. У процесі здобуття освіти, виникають різні ситуації пов'язані з навчанням і соціальними відносинами, що дають можливість виявити лідерські якості. Крім цього, перебування у закладі освіти і включення в освітній процес умовно можна розділити на дві частини: 1) теоретичне оволодіння матеріалом і 2) участь у громадському студентському об'єднанні – студентське самоврядування, яке в кожному закладі має свої особливості і структуру, але основні його засади формує Закон. Ще однією особливістю є те, що будучи включеним в освітній процес закладу вищої освіти, здобувач долучається до різних ситуацій. А це підводить нас до думки, що ті чи інші якості мають пряме відношення до ситуації, а тому в більшості випадків є ситуативними і прив'язані до групи. Остання виступає середовищем й елементом формування лідерських якостей. Кожна група має свої специфічні цінності, що є властивими лише їй. Орієнтування на групові цінності створює можливість продемонструвати лідерські якості. Той, хто перший пройметься груповими цінностями, пройде швидку ідентифікацію з групою, проявить лідерські якості, зорганізує навколо себе учасників групи і його почнуть наслідувати – стане лідером.

Зважаючи на те, що здобувач освіти перебуває у сталій академічній спільноті, яка виступає одночасно і групою, освітній процесу закладів освіти має бути спрямований на створення ефективних умов для розкриття і розвитку лідерських якостей. Адже у процесі навчання розкриваються лідерські якості, проявляються організаторські здібності, вдосконалюються комунікативні навички тощо. У такому форматі освітнє середовище постає спеціальною умовою спрямованою на виявлення індивідуально-особистісних і соціально-психологічних властивостей, здатних забезпечити інтеграцію особистості у соціальну групу, колектив і забезпечують можливість організації/переформатування колективної дії на досягнення чітко визначених цілей. Обираючи відповідну спеціальність, здобувач орієнтується на цінності, що панують у цій сфері. Уже в цьому аспекті йдеться про підготовку до професійної діяльності, ідентифікації, виділитися у конкретній справі й проявити себе як знаючого професіонала у відповідній сфері, який здатний чітко оцінити ситуацію, визначити пріоритети й взяти на себе відповідальність на шляху реалізації сформованої мети, а також вміти своєчасно і правильно реагувати на різні виклики, що виникають на шляху досягнення поставлених цілей – бути мобільним, послуговуватися інноваційними підходами у процесі розв'язання проблем, успішно впливати на послідовників у напрямку досягнення спільних цілей, створювати позитивну соціально-психологічну атмосферу в колективі (Карманенко, 2019.) тощо.

Більшість досліджень, пов'язаних із формуванням лідерських якостей у здобувачів освіти, засвідчують, що вони формуються, як правило, на основі особистісного досвіду (включення в середовище, групу або спостереження за іншим лідером) і соціальних ціннісних орієнтацій. Враховуючи це, варто припустити, що лідерські якості подекуди мають характер стереотипу і доповнюються соціальними факторами. Формування лідерських якостей передбачає створення відповідних сприятливих умов, спрямування здобувачів на розвиток мотивації бути лідером, розширення знань про лідерство у відповідній галузі, спонукання до формування власної життєвої та ціннісної лідерської орієнтації на шляху формування власного «Я». Щоб цього досягти заклад вищої освіти і освіта як соціальний інститут, маючи пряме відношення до формування особистості, повинні виробити наступні положення: формування

лідерських якостей у процесі підготовки до професійної діяльності, а враховуючи філософію життя – передбачити можливість не лише формування лідерських якостей, а й їх вдосконалення; використання інноваційних форм і методів, технологій навчання, а це є передумовою розвитку творчості, ініціативності та самостійності; інтеграція загальнолюдських і професійних цінностей у сферу студентської діяльності.

Як бачимо, формування лідерських якостей у закладах вищої освіти без звернення до аксіологічної особливості неможливе. Цінності є тим феномен, що визначають діяльність людини, формують її світогляд і як лідера, сприяють становленню «Я». На формування цінностей і власної життєвої позиції спрямовано чимало навчальних дисциплін: загальні - філософія, історія України, українська мова (за професійним спрямуванням), а також суто професійні освітні компоненти що є індивідуальними для кожної сфери, кожної спеціальності, кожної галузі. У процесі вивчення філософії здобувачі, вивчаючи її розділ «Аксіологія», знайомляться з суттю самого поняття цінності, їх диференціацією та системою, яка сприяє формуванню якостей лідера. На історії здобувачі мають можливість ознайомитися з біографією відомих людей, які сприяли становленню державності, ознайомитися з їх аксіологічним переконанням, а під час вивчення тем пов'язаних з культурою, їм демонструється внесок відомих людей у розвиток тієї чи іншої галузі, які вплинули їх наукові досягнення на розвиток суспільства і світогляд. Щодо мови, можемо зауважити, що вона є сама цінністю спрямованою на задоволення комунікативної складової життя людини. Поєднання цінностей, що пропагуються освітніми компонентами загальної і професійної складової, засвідчує про формування людини-професіонала, яка поєднує у собі якості людини, професіонала галузі та учасника державотворчих процесів. Хочемо звернути увагу на те, що не лише під час вивчення освітніх компонентів людина знайомиться з цінностями, які стимулюють лідерські якості особистості, а й важливу роль у цьому процесі відіграє студентське самоврядування, яке виступає умовою формування лідерських якостей. Оскільки здобувачі освіти володіють неабияким потенціалом, вони успішно реалізуються в науці, навчанні, громадській діяльності, обіймаючи посади в різних секторах, мають потужні можливості зайняти лідерську позицію у колективі, а цьому сприяє не лише участь у навчальному процесі, а й – в студентському самоврядуванні. Саме студентське самоврядування генерує цінності демократії, пропагує свободу, справедливість тощо. Це ті цінності, що покладені в основу лідерських якостей. Звертаючись до них, суспільство має можливість сформувати лідерів, що відповідатимуть своєму часові. Особливу увагу привертає така цінність як свобода – навколо неї точиться чимало дискусійних питань, але в інформаційному суспільстві свободу варто розцінювати як свободу до дій, зорієнтованої на оволодіння цінностями. Але свобода породжує наступні цінності: сміливість і відповідальність. Без цих похідних цінностей спотворюється сама свобода – вона переростає у свавілля. І тому навчання у закладі освіти, в сучасних умовах пропагує свободу, яка спрямована на досягнення як професійних так і загальнолюдських цінностей, а також привчає людей відповідальності за свої вчинки. Зважаючи на те, що всі ці речі відбуваються в межах академічної спільноти, тобто пов'язані з системою відносин людина–людина, де людина є найвищою цінністю, вони повинні базуватися на гармонійності і толерантності, повазі особистості тощо. Студентське самоврядування є ще однією формою формування лідерських якостей, яке орієнтується на загальнолюдські цінності, що спрямовані на формування активної особистості.

Сьогодні студентському самоврядуванню присвячується чимало наукових досліджень. Зацікавленість цим явищем зумовлена співпрацею здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних працівників, адміністрації закладу вищої освіти з метою вироблення єдиної

стратегії у координації колективної дії та розподіл ролей. Така зумовленість визначена ст. 40 Закону України «Про вищу освіту», де задекларовано: забезпечення та захист прав, інтересів здобувачів вищої освіти; участь в управлінні закладу вищої освіти, в обговоренні та вирішенні питань удосконалення освітнього процесу, науково-дослідної роботи; призначення стипендій; організація дозвілля, оздоровлення, побуту та харчування; участь у заходах щодо забезпечення якості вищої освіти, зокрема в розробці освітніх програм; розвитку матеріальної бази закладу вищої освіти; проведення організаційних, просвітницьких, наукових, спортивних, оздоровчих та інших заходів тощо (Закон України «Про вищу освіту». 2014). Виходячи із змісту вищезазначеної статті Закону України «Про вищу освіту», можна прийти висновку, що цей орган є невід'ємною частиною громадського самоврядування, що перебуває на сторожі прав та інтересів цієї соціальної верстви суспільства. Воно є відкритим у своїй діяльності і в основі останньої покладена співпраця з адміністрацією закладу. За своєю формою студентське самоврядування є груповим явищем, що створює умови та можливості розвитку лідерських якостей: ініціативність, творчість, товариськість, комунікабельність, чуйність, професіоналізм, ерудованість, відповідальність, уміння прогнозувати свої дії і передбачати їх наслідки, адже кожна група визначає собі лідера і критерієм цього визначення беззаперечно є якості, якими володіє та чи інша особистість, чи той чи інший член студентського самоврядування. Такі якості проявляються у поведінці осіб, що стають прикладом для наслідування членів групи.

Вище проаналізовані якості лідера, що мають можливість проявитися у процесі участі у студентському самоврядуванні, можна умовно розділити на загальні якості і професійні. До загальних варто віднести ті, що допоможуть людині зорієнтуватися і вижити в соціумі, а до професійних – ті, які виділяють особистість у професійній діяльності. Але як загальні лідерські якості, так і професійні мають пряме відношення до життєвої позиції та філософії життя особистості.

Набутий досвід, оволодіння цінностями, формування власного «Я» під час навчання у закладі вищої освіти, створюють передумови гармонійного входження майбутнього фахівця у складну систему подальших соціальних відносин.

Висновки

Проведений вище аналіз підводить нас до висновку, що формувати та розвивати лідерські якості без звернення до аксіологічної складової є неможливим, вони між собою взаємопов'язані, і цінності провокують формування лідера. Кожен лідер, представляючи ту чи іншу епоху розвитку суспільства, орієнтується на його ціннісні орієнтації. Однак цей процес відбувається протягом життя і особливо проявляється в період навчання у закладі вищої освіти. Це є особливий період в житті кожної людини, пов'язаний з психологічними особливостями та формуванням світогляду. Тобто заклади вищої освіти є тим середовищем у якому здобувач знайомиться з професійними цінностями, розвиває лідерські якості і демонструє себе як активну особистість з чітко визначеною позицією, яка здатна до активної діяльності, орієнтуючись на такі основні цінності, як: людина, життя, справедливість, свобода, відповідальність тощо і здатна вести за собою людей, бути для них прикладом. Перебуваючи у цьому середовищі, здобувач готується до майбутнього життя, знайомиться з відповідними цінностями, вдосконалює наявні, оволодіває нові – відповідно до цього формується як лідер. Але також, перебуваючи в закладі освіти, здобувач має право коригувати свої ціннісні орієнтири, у цьому йому допомагають навчальні дисципліни, участь у студентському самоврядуванні, а також та соціальна група, учасником якої він є.

Отже, в сучасному світі змінюється філософське розуміння лідера. Цінності, провоковані ними якості, що формуються під час навчання в закладі вищої освіти, готують лідера життя. Лідер, будучи соціальною істотою, здатен не лише виживати у відкритому суспільстві, а й вміти управляти своїм життям і групою, частиною якої він є. Це універсал з чіткою життєвою позицією, визначеними ціннісними пріоритетами, який готовий до будь-яких життєвих і соціальних викликів. Все це має стати предметом наступних досліджень.

Бібліографічні посилання

- Бойченко, М. (2017) Соціальні цінності і функціональні завдання освітньої комунікації (філософське осмислення). *Гілея: науковий вісник*, 116, 232-240.
- Вижва, М. (2020). Сучасні теорії лідерства: гуманістичний ракурс. *Проблеми сучасної психології*, 47, 9-26.
- Закон України «Про вищу освіту». (2014). Дата оновлення 30.03.2021 року. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 01.06. 2021 р.).
- Карманенко, В. В. (2019) Педагогічні умови формування лідерських якостей у студентів економічних університетів. дис.. ... канд. пед. наук: 13.00.07. «Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка; Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. Полтава, Умань. 274 с.
- Національна рамка кваліфікацій. (н.д.). <https://mon.gov.ua/ua/osvita/nacionalna-ramka-kvalifikacij/rivni-nacionalnoyi-ramki-kvalifikacij> (дата звернення: 02.06.2021 р.)
- Романовський, О., Михайличенко, В., & Гура, Т. (2019). Професійно-психологічні і суспільно-політичні засади формування та розвитку лідерського потенціалу. *Лідер. Еліта. Суспільство*, 1, 107–117.
- Bass, B. M., & Stogdill, R. M. (1990). *Bass & Stogdill's Handbook of Leadership: Theory, Research, and Managerial Applications*. New York: Free Press.
- Kouzes, J. M., & Posner, B. Z. (2003). *The Leadership Challenge*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons.

References

- Boichenko, M. (2017). Sotsialni tsinnosti i funktsionalni zavdannia osvithoi komunikatsii (filosofske osmyslennia) [Social values and functional tasks of educational communication (philosophical comprehension)]. *Hileia: naukovyi visnyk*, 116, 232-240. (in Ukrainian).
- Vyzhva M. (2020) Suchasni teorii liderstva: humanistychnyi rakurs [Modern theories of leadership: humanistic perspective]. *Problemy suchasnoi psykholohii*. Vyp. 47. S. 9-26. (in Ukrainian).
- Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» [Law of Ukraine “On Higher Education”]. (2014). Data onovlennia 30.03.2021 roku. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (data zvernennia: 01.06. 2021 r.). (in Ukrainian).
- Karmanenko V. V. (2019) Pedahohichni umovy formuvannia liderskykh yakosti u studentiv ekonomichnykh universytetiv [Pedagogical conditions for the formation of leadership qualities of students of economic universities]: dys.. ... kand. ped. nauk: 13.00.07 / «Poltavskyi natsionalnyi pedahohichniyi universytet imeni V. H. Korolenka; Umanskyi derzhavnyi pedahohichniyi universytet imeni Pavla Tychyny. Poltava, Uman. 274 s. (in Ukrainian).
- Natsionalna ramka kvalifikatsii [National qualifications framework]. (n.d.). <https://mon.gov.ua/ua/osvita/nacionalna-ramka-kvalifikacij/rivni-nacionalnoyi-ramki-kvalifikacij> (data zvernennia: 02.06.2021 r.) (in Ukrainian).

- Romanovskyi, O., Mykhailychenko, V., & Hura, T. (2019). Profesiino-psykholohichni i suspilno-politychni zasady formuvannia ta rozvytku liderskoho potentsialu [Professional-psychological and socio-political principles of formation and development of leadership potential]. *Lider. Elita. Suspilstvo*. №1. S.107–117. (in Ukrainian).
- Bass, B. M., & Stogdill, R. M. (1990). *Bass & Stogdill's Handbook of Leadership: Theory, Research, and Managerial Applications*. New York: Free Press.
- Kouzes, J. M., & Posner, B. Z. (2003). *The Leadership Challenge*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons.

Oleksandr Polishchuk,
Olena Polishchuk

Axiological features of formation of leadership qualities in the process of obtaining higher education

Abstract

Based on the analyzed literature, it is established that leaders play an important role in the society. The sources have shown that each period of development of the society has its own leaders. This correspondence is due to the fact that leaders have the qualities that the society, social group or team wants to see. The use of methods of analysis of philosophical, psychological and relevant literature, phenomenological, dialectical method, systematization, generalization, hypothetical-deductive modeling made it possible to establish that only some qualities are instinctive and focus on self-preservation, self-realization, etc., but there are qualities that are acquired during the study in a higher education institution, in their combination they form a leader not only in the public, professional, political sphere, but also in life. Taking into account the information period of society development, its openness and uncertainty requires a person to be a leader. Having formed own «I», having mastered universal and professional values, developing leadership qualities, a person enters the whirlpool of professional life, enters a social professional group, with which the person began to identify himself or herself during the period of mastering the profession. Particular attention is paid to student self-government, which, in accordance with current legislation, creates all the conditions for the development of leadership qualities that are provoked by such values as life, people, justice, freedom, responsibility. Focusing on these and other values promotes the development of the following qualities: initiative, creativity, sociability, comradeship, sensitivity, professionalism, erudition, responsibility, ability to predict actions and predict their consequences. Having developed these qualities, the student becomes ready for life's challenges, able to lead a social group, take responsibility for decisions, and so on. That is, the leader who is being formed today in educational institutions is ready to organize collective action to achieve the goal and master the values that are needed for a social group, team, society.

Key Words: *values, leadership qualities, person, life, philosophy of education, student self-government, institution of higher education, educational disciplines.*

Інформація про автора:

Олександр Поліщук

- доктор філософських наук, професор
- Україна
- Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, професор кафедри суспільних дисциплін
- ORCIDiD: <https://orcid.org/0000-0002-9838-7105>
- E-mail: Prokurator2007@ukr.net

Oleksandr Polishchuk

- **Doctor of Philosophical Sciences, Professor**
- Professor of the Department of Social Disciplines of Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy

Олена Поліщук

- кандидат педагогічних наук, доцент,
- Україна
- доцент кафедри культурології та зарубіжної літератури Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
- ORCIDiD: <https://orcid.org/0000-0002-3826-5085>
- E-mail: Elen_5@ukr.net

Olena Polishchuk

- Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
- Assistant Professor of the Department of Cultural Studies and Foreign Literature of Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy